

TECKEN PÅ BANDFRIMÄRKEN 1920-1936 Del 2

I den förra artikeln om tecken på bandfrimärken beskrev jag hörnpunkter, ritningspunkter, ritningslinjer och riktpunkter med fler tecken på bandfrimärkena. I den här artikeln beskriver jag plåtskarvar, plåtskarvtecken, kantstämpling, ramförstärkningar och andra retuscher samt plåtsår.

Plåtskarvar

Vid tillverkningen av frimärkena hade man tillverkat två plåtar. Dessa böjdes till cylinderhalvor. De två cylinderhalvorna monterades kring en axel till en cylinder. Även om dessa plåtar monterades ihop noggrant, så uppstod en skarv mellan de två cylinderhalvorna. På frimärken visade sig denna skarv genom en färgad linje i den högra eller vänstra marginalen, eller som en linje mellan ett par av märkena. Färgen på skarvlinjen var densamma som färgen på frimärket. I bästa fall var skarvlinjen en fin och tunn linje, men den kunde också ha andra utseenden. Om skarvlinjen var fin, så var det ett mycket litet avstånd mellan cylinderhalvorna. Var linjen bred, så var det ett stort avstånd mellan cylinderhalvorna.

Plåtcylindrarna kunde också ha monterats så att man fick en bred marginal (bild 1) är den ena sida var knivskarp medan den andra sidan av marginalen var diffus. Ofta låg plåtarna rätt och då fick man en fin plåtskarv se bild 2. Bild 2 visas en fin plåtskarv. Ibland låg plåtarna snett och då uppstod en *radiell plåtskillnad*. Se bild 3

Bild 1: Exempel på grov plåtskarv

Bild 2: Exempel på fin plåtskarv

Om plåtcylindrarna hade monterats så att de inte var jämt placerade i horisontell riktning så fick märket till höger om skarvlinjen en bredare övre marginal (Bild 3), eller vice versa. Om plåtarna inte låg exakt emot varandra kunde märkena på den ena plåten ligga högre än på den andra plåten. Då uppstod en *vertikal plåtskillnad*, vilket visas på bild 4.

Bild 3: Exempel på radiell förskjutning

Bild 4: Exempel på vertikal förskjutning

Plåtskarvtecken

För att man inte skulle montera ihop plåthalvorna på felaktigt sätt över tryckcylinderaxeln försågs plåtarna med plåtskarvtecken. Sattes plåthalvorna uppochned så uppstod tête-beche. När man sammanfogade plåtarna utgick man från de plåtskarvstecken som tillförts plåten. På så sätt skulle man t.ex. undvika tête-beche. Till en början användes en rund stickel för att utmärka plåtskarvtecknen. Med den instansades en cirkel eller kolon (t.ex. Ottawaplåtarna). I april 1920 införskaffades en sifferstans. Man kan därför hitta siffror i marginalen. Under hösten 1921 flyttades tecknen längre ut mot plåtkanterna. De kom därefter inte att bli synliga på 2-sidigt tandade märken. På 4-sidigt tandade märken kan de dock synas. I figur 5 ser man plåtskarvtecken ° °. På nr 139 är två olika plåtskarvtecken kända, dels med en ring ° och dels med kolon av ringar. Observera att det vänstra märket har en riktpunkt i position 4 och att det högra märket följdriktigt saknar riktpunkt.

Bild 5: Plåtskarvtecken ° °. Det vänstra märket har också en riktpunkt i position 4 under ö i öre

På de flesta plåtarna för bandfrimärken användes siffror som plåtskarvtecken. I bild 6 ser det emellertid ut som siffrorna 3 och 0. På 25 öre lejon, nr 147, används 0-1 och ..2-3 i den övre marginalen samt 0-1. och 2...3 i den undre marginalen som plåtskarvtecken.

Bild 6: Plåtskarvsiffror 3-0

Bild 7: Nr 148, 30 öre Lejon med tydlig plåtskarvsiffra 2

I bild 8 och 9 visas två märken med plåtskarvtecken på 35 öre postemblem typ 1. På dessa plåtar finns det plåtskarvtecken 0-1 och 2-3 i båda marginalerna.

Bild 8: Plåtskarvsiffra 0

Bild 9: Plåtskarvsiffra 2

Kantstämpel

När rullarna med bandfrimärkena var klara stämplades rullarna med 500 frimärken på kortsidan med en anilinfärg. Spår av denna stämpling hittar man ofta i frimärkets övre eller nedre kant i marginalen.

Bild 10: Kantstämplat frimärke

Plåtsprickor (S)

Dessa har uppkommit som bristningar i plåtgodset under tryckningens gång. Alla plåtsprickor har utvecklats under tryckningens gång. De blev därför större och kraftigare under tryckningens gång och ofta utvecklades ljusa fläckar runt sprickan. Nr 144, 10 öre Lejon går ett par tunna spricklinjer i mitten av frimärket nedanför ryggen.

Bild 11: Nr 144, 10 öre Lejon, plåtspricka SII

Ramförstärkningar och andra retuscher (R)

Ibland blev man tvungen att förbättra märkesbilden direkt på tryckplåten p.g.a. allt för grund prägling. Om denna påbättring inte skedde i exakt samma läge som på den ursprungliga bilden, så kan denna retusch ses på märket. En typisk ramförstärkning är Higletts retusch, R I, på nr 139 Lilla riksvapnet.

Bild 12: Nr 139, 3 öre Lilla riksvapnet. Retusch R III. Från övre högra hörnet en rät linje rakt upp i övre marginalen.

Bild 13: Nr 147, 25 öre Lejon. Retusch R II. Det övre högra hörnet något utdraget åt höger och rätt mycket förtjockat

Plåtsår (P)

Plåtsår eller plåtskador uppstod om tryckplåten utsattes för någon mekanisk påverkan, såsom att man tappade något föremål på den. Exempel på plåtsår finns på nr 240, 5 öre Riksdagen 1935 och nr 248C. Dessa skador har uppkommit genom yttre påverkan efter präglingen.

Bild 14: Nr 240 plåtsår PI. "Flaggstång" i vänstra kupolen.

Bild 15: Nr 248C, plåtsår PII. Så kallad vit hov

En typ av plåtsår som är mycket vanliga uppstod när man med slagverket skulle sätta ut riktpunkten. Man lyfte inte slagverket rakt upp och slagverket rispade därför ett fint streck ovanför riktpunkten. Strecket utgår från riktpunkten med ett svagt streck upp i marginalen som på bild 6. Plåtsåret kan ha olika utseenden, men den här typen är mycket vanlig.

Bild 16: 145 A med plåtsår orsakad av slagverket vid utsättandet av riktpunkten.

Referens:

SFF:s skrift Svenska avarter 1920-1936

SFF:s handbok 1961

Bo Dahlner